

TEIN4citizens – Włączenie społeczeństwa obywatelskiego we współpracę transgraniczną regionów na rzecz przyszłości Europy

Wielojęzyczność i tożsamość w Europie XXI wieku

Pomimo trwającej pandemii COVID-19, która sprawiła, że spotkanie społeczności i ekspertów z krajów europejskich zaplanowane pierwotnie w Gironie na marzec 2019 roku, nie mogło dojść do skutku, odbyło się rok później w formie on line, w ramach trzydniowego, popołudniowego forum pod nazwą "Wielojęzyczność i tożsamość w Europie XXI wieku". W forum uczestniczyło 12 ekspertów (językoznawców, historyków, geografów, ludzi zajmujących się edukacją, filozofów, antropologów) z 6 krajów i około 170 obywateli reprezentujących 15 krajów: 13 europejskich (w tym 9 z Unii Europejskiej) oraz 2 azjatyckie.

Jaka jest rola języków w Europie XXI wieku? W jaki sposób wiążą się one z tożsamością? Co można powiedzieć o językach mniejszościowych? Co można powiedzieć o językach, które zostały przyniesione przez emigrantów? Większość uczestników forum (Katalończycy z Hiszpanii i Francji) stwierdziła, że w regionie takim, jak Katalonia, w którym mamy do czynienia z silną tożsamością narodową ściśle związaną z językiem katalońskim, instytucje regionalne, krajowe i europejskie powinny okazywać większy szacunek w stosunku do języków mniejszościowych.

W związku z tym, że wielu uczestników forum miało bezpośrednią styczność ze światem edukacji (nauczyciele uczący w szkołach, studenci, pracownicy administracji), debata była ukierunkowana na rolę szkół w promowaniu wielojęzyczności. Jedną z głównych konkluzji dotyczyła tego, że różnorodność językowa powinna być wspierana w świecie edukacji poprzez okazywanie szacunku i zainteresowania wszystkimi językami.

1. Europejska mozaika językowa. Języki i tożsamości

Rzeczywistość socjolingwistyczna regionów Europejskich jest zróżnicowana. Niemniej jednak w regionach granicznych języki i tożsamości są najbardziej widoczne. Jeśli porównamy mapę polityczną Europy z mapą lingwistyczną, pierwszą rzeczą, którą dostrzeżemy jest to, że linie zaznaczone na obu mapach praktycznie w ogóle się nie pokrywają. W zasadzie wszystkie kraje na kontynencie europejskim z małymi wyjątkami, jak chociażby Islandia, Andora, San Marino czy Malta, są wielojęzyczne (to zjawisko nie dotyczy wyłącznie Europy, możemy je obserwować na całym świecie). Regiony graniczne są pod tym względem najbardziej zróżnicowanymi językowo regionami a zarazem obszarami najbardziej eksponowanymi na oddziaływanie języków krajów sąsiadujących (nie tylko ze względu na ich bliskość geograficzną, ale też ze względu na to, że są to regiony tranzytowe).

“Uczestnicy forum dostrzegają, że pomimo istnienia deklaracji związanych z różnorodnością językową, instytucje europejskie ignorują w praktyce języki, którymi posługują się miliony Europejczyków.”

Zachodnia część granicy pomiędzy Hiszpanią i Francją stanowi terytorium, gdzie języki i tożsamości dynamicznie się rozwijają. Po obu stronach obecnej granicy administracyjnej mieszkają społeczności, które łączy wspólna historia, język (kataloński) i poczucie tożsamości silnie związane z językiem

(pomimo, że tożsamość ta nie wyklucza innych). Wspomniane społeczności, pomimo istnienia deklaracji związanych z różnorodnością językową oraz z prawami dotyczącymi języka i kultury, są w praktyce ignorowane przez instytucje europejskie. Mowa o 10 milionach Europejczyków mówiących tym samym językiem, włączając w to pozostałe, rdzenne języki uznawane za języki mniejszości, a także setki języków, które przynieśli ze sobą imigranci, nowi obywatele Europy. Innym z tematów, który pojawił się w dyskusji dotyczył tego, do jakiego stopnia języki mają wpływ na kształtowanie tożsamości.

2. Zidentyfikowane przeszkody

Na terenie Unii Europejskiej istnieje ponad 80 rdzennych języków, którymi posługują się ludzie. 24 z nich to języki oficjalne. Pomimo, że jednym z podstawowych praw Unii Europejskiej zapisanych w Karcie Praw Podstawowych (2000) jest wielojęzyczność, w praktyce prawa te są uwzględniane jedynie w kontekście oficjalnego języka danego państwa, przez co ponad 40 milionów Europejczyków, którzy posługują się językiem nieoficjalnym - "regionalnym" lub "językiem mniejszości" jest pomijanych.

Fakt, iż zwłaszcza od XVII i XVIII wieku, europejskie państwa narodowe były tworzone w oparciu o uwarunkowania polityczne, ekonomiczne, kulturowe czy językowe, oznacza, że ich tożsamość narodowa jest silnie powiązana z językiem. To stanowi przeszkodę w tworzeniu europejskiej tożsamości ponadnarodowej, ponieważ nie może być ona w żadnym wypadku tworzona w oparciu o uwarunkowania językowe (niemniej jednak, istnieją pewne wspólne elementy kulturowe na płaszczyźnie europejskiej oparte na dziedzictwie kultur klasycznych i chrześcijaństwie).

3. Propozycje na przyszłość: rola Europy

Motto Unii Europejskiej brzmi "Zjednoczona w różnorodności". Dopóki języki pozostają w kręgu zainteresowania Unii Europejskiej, te z nich, które są oficjalnymi językami krajów członkowskich, będą stosowane formalnie w prawodawstwie i w instytucjach europejskich. Ta idea powinna jednak wykraczać poza oficjalne języki poszczególnych państw. Kolejny ważny pomysł dotyczy rozwijania istniejących instrumentów, takich jak Europejska Karta Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, zaprezentowana w 1992 roku przez Radę Europy. Podpisanie Karty ma charakter dobrowolny. Do tego czasu jedynie 25 spośród 47 krajów członkowskich tworzących Radę Europy ratyfikowało wspomniany dokument (pomimo, że – co należy zaznaczyć – to państwa członkowskie decydują, które artykuły traktatu będą implementowane i w jakich językach). Pozostałe kraje, takie jak Francja, Turcja czy Rosja do tej pory nie ratyfikowały karty.

“Kluczowa jest rola edukacji, powinno podejmować się starania w kierunku lepszego szkolenia nauczycieli, aby mieli oni narzędzia do promowania wielojęzyczności i międzykulturowości.”

Dopóki funkcjonują instytucje europejskie, obywatele będą domagać się większego szacunku w odniesieniu do języków (zwłaszcza języków mniejszościowych), niezależnie od ponoszonych kosztów (wynikających z ilości tłumaczeń i ich ceny). Obywatele powinni móc posługiwać się językiem ojczystym w instytucjach.

Kluczowa jest rola edukacji. Powinno podejmować się starania w kierunku lepszego szkolenia nauczycieli, aby mieli oni narzędzia do promowania wielojęzyczności i międzykulturowości (nie

zapominając o językach i kulturach przyniesionych przez migrantów w ostatnich dziesięcioleciach) jako siły napędowej dla bardziej zjednoczonej Europy.

Załącznik: Program forum – Girona (on-line), 9, 11 i 18 marca 2021

Wtorek, 9 marca	
16:00	Przywitanie i wprowadzenie Sílvia Llach, Wiceprezes, Territori i Compromís Social Jordi Cicres, Universitat de Girona
16:10	Tożsamość z filozoficznego punktu widzenia Joan Vergés, Universitat de Girona
16:30	Tożsamość z antropologicznego punktu widzenia Carles Serra, Universitat de Girona
16:50	Debata
17:05	Europa i prawa językowe Joan Becat, Institut d'Estudis Catalans i Université de Perpignan Via Domitia
17:25	Rola języków w instytucjach europejskich Birte Wassenberg, Sciences Po-Université de Strasbourg
17:45	Debata
18:00	Zakończenie pierwszego dnia

Czwartek, 11 marca	
16:00	Przywitanie Martina Camiade, Institut d'Estudis Catalans i Université de Perpignan Via Domitia
16:05	Języki w Katalonii Carme Junyent, Universitat de Barcelona
16:25	Wielokulturowość, wielojęzyczność i tożsamość Andory Alexandra Monné, Universitat d'Andorra
16:45	Różnojęzyczność w regionach granicznych: przypadek regionu Górnego Renu Margot Bonnafous, Euro-Institut Kehl
17:05	Debata
17:20	Doświadczenia językowe Szkół La Bressola w Północnej Katalonii Cesc Franquesa, La Bressola (Sieć szkół w Północnej Katalonii, Francji)
17:35	Sporne polityki i granice językowe oraz tożsamościowe w Irlandii Północnej Anthony Soares, Center for Cross-Border Studies, Irlandia Północna
17:50	Debata
18:00	Zakończenie drugiego dnia
Czwartek, 18 marca	
16:00	Przywitanie

	Jordi Cicres, Universitat de Girona
16:05	Granica, uprzywilejowane obserwatorium językowe Narcís Iglesias, Universitat de Girona
16:25	Zarządzanie międzykulturowe i wielojęzyczność Eithne Knappitsch i Karin Martin, Fachhochschule Kärnten, Austria
16:45	Dyskusja, rekomendacje i podsumowanie
18:00	Zakończenie forum

Więcej informacji:

<https://sites.google.com/view/multilinguisme-i-identitat/es>

<http://www.transfrontier.eu/tein4citizens/>

 @TEIN4Citizens